buit pœna coërceri. Quæ opinio licèt à Joanne Oinothomo & Matth. Wesemb. *in §. alia deinde* damnetur, qui contendunt cullei pœnam, & parricidii nomen solùm in ascendentibus, & descendentibus locum habere, nostro tamen jure inspecto, *ex l. 12. tit. 8. p. 7.* omni dubitatione remota admitti debebit, & juxta juris communis sanctiones, *d. l. unic. C. de his qui parent. d. §. alia deinde* (facit *l. ultim. C. de sicáriis*, ubi modus quæstionis habendæ in hoc crimine traditur) adeò vera videtur, ut non solùm parricidium, verùm detestabilius parricidio scelus in conjugis nece perpetrari, notabilis quædam decretorum Glossa *in c. admonere, verb. existimes*, 33. *q.* 2. tradiderit, quæ Nevizano, *in sylva nup. lib.* 1. *n.* 43. & aliis quos ipse recenset, vehementer probatur. Quorum hercle judicium magna ratione niti, quilibet dicet, qui attentè Divi Chrysostomi verba perlegerit, qui postquam virorum in uxores sævitiam, maximam eorum ignominiam esse probaverat ita subdit; *in prior. Paul. ad Corinth. epist. hom. 26.* (refert illum Tiraq. *in l. 8. conn. n. 8.* vide etiam Ariostum *cantu 5. in princ.* qui eleganter in eos qui in uxores sæviunt invehitur. Et Mant. *in Enchir. c. 123.* qui docet gravius esse uxorem, quam matrem occidere, & Balduin. *in §. sed & major, num. 10. inst. de his qui sunt sui* Tiber. Decian. *lib. 9. crim. cap. 11. per tot.*) *Et enim summa injuria est, vitæ sociam, & in rebus necessariis antea tibi conjunctam, tanquam mancipium ignominia afficere. Ideo hujusmodi virum, siquidem vir appellandus est potius quàm fera; & patricidæ; & matricidæ similem esse dixeris. Nam si patrem & matrem uxoris gratia relinquere præcipimur, non ut injuriam ei faciamus, sed divinam legem impleamus, & ipsis parentibus tam gratum hoc est, eam contumelia afficere, propter quam parentes Deus dimittendos præcepit, nonne hoc tantùm insania, &c.* Sed & facit etiam in hanc rem, & hujus criminis diritatem ostendit, gravissimum Stephani Papæ *in c. admonere 33. quæst. 2.* ad Hastulphum quemdam, decretum, ubi ei propter uxoris cædem aspertimam pœnitentiam injungens, ita exorditur. *Admonere te cum lachrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastulphe, sed non filius debes dici qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti: nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo modo vitæ tuæ. Non inveniste eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed concitatus à diabolo, impio furore inflammatus, latronum more, atrocius gladio tuo, crudelior omni bestia, peremisti, &c.* Unde & Horatius libro tertio Carminum, Ode 2. Danai filias ita detestatur.

Impiæ nam quid potuere majus?
Impiæ sponsos potuere duro,
Perdere ferro.

Et Alexander Regis Spitamenis uxorem, quæ trucidati mariti caput gestabat, adversatus est, atque illam è castris excedere jussit, ut Quintus Curtius *lib. 8.* recenset. Divus quoque Basilius magnus, *in exam. orat. 7.* viperæ exemplo, quæ cum muræna marina, ejecto prius ex stomacho diro veneno congreditur, maritis suadet, ut reverentia conjugii, animi inclementiam, & inhumanitatem in uxores, deponant: quod Alciatus noster, *embl. 191.* eleganti complexus emblemate, ita inquit:

Cum furit in Venerem, pelagi se in litore sistit
Vipera, & ab stomacho dira venena vomit.
Murænamque ciens ingentia sibila tollit,
Ai simul amplexus appetit illa viri.
Maxima debetur thalamo reverentia: conjux
Æternum debet conjugi & obsequium.

Et Cato ille Censorinus, tantum cultus & venerationis deberi uxori censebat, ut quisquis ei manus intulisset, non aliter insectandus esset, quàm si Deorum simulacra audax temerasset. Neque aliud significare veteres illi Ethnici volebant, ex quorum institutis, ut ex Plutarcho *in præcep. connub.* dicimus, qui Junoni Pronubæ sacrificabant, fel in sacris non adhibebant, sed è victima exemptum, juxta aram infodiebant, significantes à matrimonio bilem omnem procul esse oportere, & iram, atque odium & amaritudinem à conjugali jucunditate esse sequestrandam. Quò etiam solemnem Romanorum morem spectasse, ex eodem Plutarcho *in prob. cap. 28.* Eras. *in adag. ubi tu Cajus* Alex. ab Alexand. *5. gen. cap. 4.* Briss. *de rit. nupt. fol. 42.* Mant. *in Lucbi.* cognovimus, ut sponsam introducentes juberent dicere: *Ubi tu Cajus ego Caja*, quasi cum viro paciscereturi, omnia inter eos communia esse debere, & ubi maritus dominus & domus compos, ibi quoque uxorem dominam atque heram futuram. Aut ut ego magis existimo, (relicta alia Eustarchii interpretatione *lib. 2. & 14. Iliad.* quam probat noster Joan. Pareja *in repet. 1. de censibus*) ubi gaudens maritus ibi gaudentem quoque uxorem esse debere. Invenio enim apud Romanos, *Cajos*, à gaudio appellatos, eosque ut ex Valerio (si tamen is est) *in lib. de prænomin. ant.* constat eo nomine significari, qui cum maximo parentum gaudio nascerentur. Quam inter conjuges æqualitatem rerum omnium creator affatim denotavit, cùm ex Protoplasti Adami latere, non autem ex pede, aut capite Evam formaverit, *Genes. 1.* (notant multi ex Theol. quos refert Tiraq. *in l. 8. conn. num. 10.* Mant. *in Ench. cap. 73.* Picta poësis *pag. 53.*) & Romani non obscurè significabant, uxores dominas & matres familias appellantes, ut doctè Fornerius *lib. 1. select. cap. 11.* & Cujacius *novell. 22.* & ante eos latè Tiraq. *l. 10. connub. num. 5.* ostendunt, & novissimè insignis D. Ant. Pichardo vir non modo de schola nostra, verùm & de ipsa quoque jurisprudentia optimè meritus, in præclara disputatione, quam de promiscua conjugum nobilitate nuper excussit. Et adeò eis omnium bonorum dominium communicantes,

tes, ut rectè dicere Columella *in præf. lib. ult. de re rust.* potuerit: *Nihil in domo conjugali apud priscos dividuum conspicit, nihil quod aut maritus aut fœmina proprium sui juris esse diceret, sed in commune conspiciebatur ab utroque.* Nec minùs rectè Plutarch. *in præcep. connub. c. 36. & in probl.* hinc donationes inter conjuges prohiberi, quòd absurdum legislatores existimaverint, aliquid inter eos reperiri quod commune non esset. Quam rationem meliorem his quæ à nostris Jurisconsultis *in l. 1. & seqq. de donat. inter.* proferuntur, multi emunctæ naris auctores non malè censuerunt, Alciat. *3. disput. cap. 14.* Duaren. *ad titul. sol. matr. titul. de nup. cap. 1.* Corrasius *5. miscel. cap. 14. & lib. 2. c. fin. in fine.*

Unde qui naturale hoc fœdus, & mutuam corporum, & animorum conjunctionem, quæ matrimonii interventione contrahitur, insuper habent, & vitæ, ac saluti, quæ una ambobus esse debebat, insidias tendunt, meritò atrocissima hac parricidii pœna plectuntur. Nam si Sartæ, ut Plutarchus *in Lysan.* testatur, severissimum supplicium malo merito ex legibus erat indictum. Et apud Romanos malæ tractationis actio uxori in virum à quo non ut oportebat acciperetur, jure optimo concedebatur: *l. consensu, Cod. de repud.* vide Joan. Gutier. *lib. canonic. quæst.* cur non maxima inferendæ cædis audacia, maximo etiam supplicio coërceretur? prout Romæ à Tiberio & Senatu, Plautium Silvanum prætorem damnatum legimus, apud Quintilia. & Pet. Ærod. *lib. 8. rer. jud. tit. 6. cap. 16.* quòd Aproniam uxorem è fenestra dedisset præcipitem, qui tamen damnationem voluntaria morte antevertit. Non sic sanè Tiberius Grachus, qui uxoris vitam propriæ vitæ præposuit. Vide Valer. *lib. 4. c. 6.* Cic. de divinat. Plutarch. *in Grachis.* Non sic alii conjuges, qui maritalem fidem egregiis exemplis asseruerunt: vide Valer. *supr. lib. 6. c. 7.* Bap. Fulgos. *lib. 4. c. 6.* Non sic denique Erulorum, Indorum, & aliorum barbarorum uxores, quæ se se eodem quo maritus rogos comburendas injiciebant, aut post illius sepulchrum laqueo accepto vitam finiebant. De Erulis Danubii accolis Procopius, de Indis Catharis, & aliis, Pet. Ærod. *lib. 8. tit. 5. c. 1.* Hæc tamen, quæ de viris, & uxoribus diximus, non facilè ad sponsos de futuro (quidquid contrarium Plaza *de delic. c. 22. num. 31.* arbitretur) extendenda censerem, nam licèt hi sententia legis Pompejæ de parricidiis comprehendi à Martiano *in l. sed est scindum ad leg. Pomp. de parrid.* dicantur, id tamen ad eam illius legis partem spectat, qua, legis Corneliæ de sicaris pœna irrogari jubetur, cullei autem supplicium, quod ex rationis paritate maritis infligitur, porrigi ad sponsos non debet, ut bene D. Joan. Vela *de delict. d. c. 27. num. 4.* contra Plazam *suprà* prævidit; In his namque consideratæ à nobis causæ non militant, & rarò aut nuquam, præsertim in pœnalibus, uxorum appellatio ad sponsas extenditur, ut latissimè ille librorum heluo Tiraquellus post *ll. conn. in princip. ex num. 21.* probavit.

Obras Posthumas.

CAPUT XIV.

Cullei pœnam novioribus legibus, quibus Hispana nostra consentit, non in parentes, & liberos, & uxores & conjuges tantùm, sed & in quorumdam etiam propinquorum interfectores irrogatam videri. Quinam hi sint. Parentum nomen ad consanguineos interdum extendi. Martianus, Justinianus, & Alphonsus explicati. Cullei pœna propinquorum decem non vindicari tandem contra communem defenditur. In fratrum occisoribus res in dubium vocatur. De fraterno amore plurima. Insignes Quintiliani & Valerii in fratricidas loci. Parricidii nomen fraternæ cædi à bonis auctoribus datum. De Romuli parricidio. Livius an malè crimen Horatii perduellionem dixerit?

SPecialis cullei pœna, quæ in ascendentium & descendentium interfectores Constantiniana lege, *d. l. unic. C. de his qui parent.* reperitur inducta, latius, si Justiniani *in §. alia, de publ. jud.* verba perpendimus, patere videtur. Nam & conscios criminis & si extranei sint, manifestè comprehendunt; & generaliter eas omnes personas teneri volunt, quæ ea nobis affinitate junguntur quæ nuncupatione parentum continentur. Quam Justiniani decisionem sequutus Alphonsus rex noster, *in d. l. 12. tit. 8. part. 7.* de Martiani responsum *in l. 1. ff. ad leg. Pomp. de parricid.* ad verbum transcribens, parricidii reos esse, & singulari illa cullei pœna à majoribus instituta puniendos statuit, non eos tantùm, qui ascendentes, & descendentes in infinitum occiderint, sed & illos etiam, qui fratrem, sororem, patruelem, matruelem, patruum, avunculum, amitam, materteram, consobrinum, consobrinam, vitrum, uxorem, generum, nurum, socerum, vitricum, privignum, priviginam, novercam, patronum, aut patronam vita privaverint. Unde Greg. Lopez *d. l. part. verb. qualquier de ellos*, illius legis auctoritate admonuit, jam hodie pœnam cullei, quæ olim juxta Modestini responsum *in l. pœna 9. vers. qui alias, ff. de parricid.* solùm parentum occisoribus irrogabatur, ad reliquas alias personas, quarum mentionem fecimus dubio procul extensam videri. Quod etiam in terminis juris communis post Constantini, & Justiniani sanctiones omnes ferè interpretes admiserunt. Constat ex Fab. Aug. Plat. & aliis *in d. §. alia, glos. in d. l. 1. verb. pœna* pluribus relatis, à Carrer. *in prax. tit. de homin. vers. 9. quæro n. 35.* Plaza *d. c. 22. ex n. 30.* Ant. Gom. *tom. 3. c. 3. n. 3.* Vela *d. c. 27. n. 4.* Tiber. Decian. *lib. 9. crim. cap. 8. n. 5.* cum sequentibus & latius *cap. 10. per tot.* In transversalibus usque ad quartum gradum; in parentibus & liberis absque ulla gradus præfinitione, hanc pœnam locum ha-

bere testantes. Nec desunt rationes, quibus hæc opinio adstrui possit, & justis de causis defendi; cùm & Justinianus eas omnes personas comprehenderit, quæ ejus essent affinitatis (sive affectionis, ut alii libri habent, & docti viri magis admittunt Balduin. Cujac. Theoph. Oinoth. & Wesemb. *in d. §. alia*) quæ nuncupatione parricidii continetur, & ex Martiani verbis, quæ supra retulimus, constet parricidii nomen in lege Pompeja latissimè, ut vidimus, accipi. Quinimò & extra legis Pompejæ tractationem, parentum nomen, apud bonos Latinæ linguæ scriptores, ad transversales quoque referri, jam dudum Alex. ab Alex. *1. gen. c.* 15. & Tiraq. *lib. 1. de retract. §. 1. glos. 8. ex n. 1.* vidè omninò Cujac. *lib. 9. observ. cap.* 18. & Casaubon. *in notis hist. Augustæ pagin.* 134. & 479. latè notarunt, & nos patrio idiomate, omnes, qui nobis quoquo affinitatis aut consanguinitatis gradu junguntur, *parientes*, vocamus. Sed & rationem exposcere ut severius consanguineorum vel affinium cædes, quam extraneorum puniantur, vel ex eo constat, quòd ut Cicer. 1. *offic.* tradidit, hos nobis quodammodo natura conciliat, innatusque est quidam affectus & amor in eos, quibus necessitudine sumus conjuncti. Ob quem innumera in jure introducta esse usque ad nauseam Tiraq. *de pœn. temp. caus. 51. ex n. 66.* ostendit. Sed licèt hæc ita se habeant, & lex nostra Regia adeò expressis verbis superiorem sententiam admittat. Ego adhuc praxim illam non nisi eo tantum in casu reciperem, quo parentibus liberi, uxores maritis, aut è contrario necem intulerint. Quamvis non diffitear aliorum cognatorum mortem, secundum gradus proximitatem arbitrio judicis, graviori quàm homicidii pœna puniri posse. In quam sententiam me & multorum doctissimorum virorum auctoritas trahit, Balduin. Oinoth. & Wesemb. *in d. §. alia*, Duar. *ad leg. Pomp. de parricid.* Carrer. & alii *ex supr.* relat. præsertim Cib. Deci. *d. c.* 10. *n.* 7. & lex ipsa partitæ, quæ cullei pœnam jam ab antiquis temporibus supra dictis personis irrogatam esse fatetur, cùm tamen constet, more majorum solùm in liberos, ut sæpe diximus usurpatam; atque ita non usquequaque illam distinctionem abrogare voluisse videtur; sed tantùm legem Pompejam prout apud Jurisconsultos observabatur, probare. Lex autem Pompeja, licet ad multos pertineret, pœna tamen cullei ad eos tantùm extendebatur, qui patrem, matrem, avum, aviamvè, aut alium ex ascendentibus occidissent *d. l. pœna, vers. qui alias, de parric.* Quæ licèt postea, novioribus Constantini & Justiniani legibus, in parentes qui liberos vita privassent, protracta fuerit, neutiquam tamen ad alios nobis ex latere junctos extensa videtur. Nec enim frustra Codicis titulus de his tantùm concipitur, *qui parentes, vel liberos occiderunt*, & illarum legum verba ad eas se restringunt personas, quæ parentum sive parricidii nuncupatione comprehenduntur. Quorum verborum quænam sit acceptio, & interpretatio jam alio loco exposuimus.

Planè in fratribus, aut sororibus, qui, quæve fratres aut sorores necassent, non injuria eadem, quæ in parentum, aut liberorum occisoribus pœna admitti debuisset. Nam si quod crimen grave est, & supplicium meretur, fratricidium certè non modo atrox, sed nefandum, non sceleratum, sed horrendum judicari debet. Unde Virgilius 6. *Æneid.* apud inferos pari tormentorum cruciatu fratrum, & parentum injurias lui, his verbis ostendit:

Hic quibus inviti fratres dum vita manebat,
Pulsaturve parens, & fraus innexa clienti.

Et Quintilianus *decl.* 321. elegantissimè. *Equidem judices* (inquit) *admirari me confiteor, aut constitutas esse tantis sceleribus pœnas, aut ullos inveniri potuisse mortalium, in quos caderet ista suspicio: fratrem suum potuit aliquis occidere? Non obstitit tacita natura? non sanguinis jus? Non sceleribus manus suas objecit quæcumque est illa, quæ creditur esse pietas fratrem occisuro? Non succurrit communis uterus? non eadem causa vitæ? non una primordia? Non illa consuetudo, quæ alienos etiam, & nulla necessitudine inter se conjunctos, componere & adstringere affectibus potest? Consuetudo actæ pariter infantiæ, pueritiæ studia, lusus, tristitia, joci. Nam quid est aliud fraternitas quàm divisus spiritus?* Quod idem nec minùs eleganter Valerius Maxim. *lib. 5. cap. 5. in princ.* sic extulit: *Quam copiosæ suavitatis illa recordatio est: in eodem domicilio antequam nascere habitavi: in eisdem incunabulis infantiæ tempora peregi: eosdem appellavi parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex majorum imaginibus gloriam traxi. Cara est uxor, dulces liberi, jucundi amici, accepti affines, sed postea cognitis nulla benevolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.* A quibus nec Hesiodus abest, *in Ergis*, qui germano amori nullum alium æquandum testatur. Nec P. Nigidius apud Agellitum *lib. 12. c. 10. noct. Attic.* (eamdem etymol. probat Fest. Pomp.) *Qui fratrem* (inquit) *quasi ferè alterum dictum.* Nec uxoris Intapherni factum, quæ optione sibi à Dario Persarum Rege data, quem ex filiis, marito, & fratre vinctis & interfici jussis liberari vellet, fratrem elegit, quòd diceret, maritum sibi alium, atque alios liberos esse posse, alium verò fratrem parentibus jam vita defunctis, non posse contingere. Quam historiam Herodotus *in Thal.* scriptam reliquit, & ex nostris retulit Tiraquell. *de pœn. temp. caus. 22. ex num. 6.* & Tiber. Decian. *lib. 9. crim. cap. 10. num. 4.* plurima alia de fraterno amore, & caritate considerans. Quamobrem, *vox sanguinis fratris* (inquit Dominus *Genes. 4.*) *clamat ad me de terra*, & Nicetas *annal. pag. 264.* (refert. Annæus Rober. *lib. 3. rer. jud. cap. 7.* cùm Volcus Neemanis Triballorum principis filius, Stephanus fratrem prælio fudisset, & fraterna cæde manus polluisset, nefarium hoc facinus multa verborum acerbitate prosequitur. Æmilius etiam Papinianus, ut Spartian. *in Antonini Caracallæ vita* refert, ab Antonino Caracalla rogatus, ut illum in Senatu de fratris Getæ nece excusaret, respondit faciliùs parricidium committi posse, quàm excusari. Nam & parricidii nomen ad fratricidium passim extendi, apertissimum est. Livius *lib.* 20. de Demetrio loquens. *In ea cœna dicitur venenum datum, poculo epoto extemplo sensit, & mox coortis doloribus, relicto convivio in cubiculum recepit se se, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris.* Divus Augustinus Romulum increpans, qui (ut vulgò auctores commemorant: Idem *lib.* 1. Lucan. 1. *Pharsal.* Ovid. 4. *Fast. in fin.* Horat. *epod.* 7. Pomp. *in l. fin. de rerum divis.* quamvis alii hoc falsum esse scribant, ut constat ex Onuphrio Panu. *de Rep. Rom. 2. p.*) in ipsis Romanæ civitatis initiis Remum fratrem peremit. *Magis* (inquit) *lib. 3. de civit. Dei c. 6. contra Romanos movere Deos debuit Romuli frater occisus quàm contra Trojanos Græcus maritus illusus: magis irritare parricidium nascentis, quàm regnantis adulterium civitatis.* Divus quoque Hieronymus *in epist.* relatus *in c. in apibus 41. 7. q. 1.* de eadem re verba faciens, *Imperator* (inquit) *unus, judex unus provinciæ. Roma ut condita est duos fratres simul habere non potuit, & parricidio dedicatur.* Unde Jacobus Cujacius *lib. 5. sentent. ad Paulum tit. 24.* rectè Festum Pompejus *in verb. sororium sigillum*, dixisse contendit, Publium Horatium, qui cùm victor de trigeminis Albanis rediret sororem lugentem interfecit, accusatum parricidii apud Duumviros fuisse; & à Livio *lib. 1.* id malè perduellionem appellari. Quamvis Livium defendere conentur Jacobus Rævardus *ad l. 12. tab. cap. 27.* Sigon. *de antiq. jur. lib. 2. c. 18.* sed & Divus Cyprianus *tractat. 4. de mortal.* relatus *in cap.* nunquid 27. *de pœnit. d. 1.* parricidium in fratris nece constituit, sic inquiens: *Nunquid Cain, cum Deo munus offerret, jam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus providus ante damnavit.* Et Cicero *pro domo sua* pro Cluentio dum ait: *An & hæc de fratris, & patrui parricidio cogitavit?* Quamvis alibi propriis nominibus hæc omnia distinguat, his verbis: *Quid de me quod tulisse te dicis, parricida, fratricida, sororicida, nonne extra ordinem tulisti?*

CAPUT XV.

Conscii parricidii an & quando pœna hujus criminis teneantur. Utrum conscientia sola, an etiam sceleris participatio ad pœnam desideretur. Scævolæ, Martiani, Ulpiani, & Justiniani responsa explicantur. Nostra in tota hac quæstione sententia, & distinctio. Regiæ legis interpretatio. Par esse delictum admittere, vel consilium, opemve delinquenti præstare. Quintiliani, Ciceronis, & Arnobii in hanc rem testimonia laudantur. Alciati etiam emblema refertur.

COnscios quoque criminis, parricidii reatum incurrere multa jura proclamant, *l. utrum cum l. seq. ff. ad legem Pomp. d. l. 12. part.* circa quas vide quæ tradit Florez Mena *lib. 1. pract. q. 18. n. 2. & 3.* & qui parricidio adsunt, licèt extranei sint gravius puniuntur, quàm si ipsi homicidium patrassent, ut rectè Accurs. *in d. l. utrum, glos. fin. & in d. §. alia deinde verb. extraneus*, ubi Baldum *n. 27.* latè Tiberius Decian. *lib. 9. crim. c. 13.* & alii considerant, nec enim homicidii, sed parricidii tenentur. Et sanè non absque ratione, nam & gravius est filium impellere, quàm manu propria hoc focinus perpetrare. Neque potest tam iniqui consilii supplicium non exasperari: ut enim scribit Arnobius *lib. 4. adversus gentes: Quisquis patitur peccare peccantem, vires subministrat audaciæ*, & ut ait Ulpianus, *in l. nihil 15. ff. de sicar. Nihil interest occidat quis, an causam mortis præbeat.* Quæ præberi videtur, ubi quis delictum scienter perfici finit, quod posset negotio facili prohibere *culpa caret. 50. de rég. jur.* Unde apud Senecam, *lib. 9. contr. 6.* veneni dati à noverca privigno conscientia, non secus ac ipsa propinatio ex lege puniri jubetur. Sed hic nunc duplex occurrit inspectio. Prior, an in extraneis sola parricidii scientia, an etiam ipsius criminis participatio, ut pœnam subeant, desideretur? Sequens, an eo ipso cullei supplicio more majorum inducto, an legis Pompejæ dumtaxat affici debeant? Et quidem Justinianus *in d. §. alia* apertis verbis culleum decernit, & non dolum tantùm, & opem, sed conscientiam quoque sceleris damnat. Ait enim: *Nec non is, cujus dolo malo id factum est, vel conscius criminis existit, licèt extraneus sit, pœna parricidii puniatur, & insutus culleo, &c.* In quam sententiam omnes ferè antiquiores consentiunt, quos longa serie Antonius Gomezius, *tom. 3. var. cap. 3. num. 3. & 4.* Petrus Plaza. *in epit. delict. cap. 22. ex num. 16.* & Tiber. Decianus *lib. 9. crim. cap. 13.* referunt & sequuntur. Sed contrà Accursius, *in d. l. utrum verb. conscii*, quem ibi sequitur Ang. & latè Oinotho. & Wesemb. & Balduin. *in d. §.* alia Greg. Lop. *in d. l. 12. part.* cujus opinio magis novioribus placuit, non conscientiam tantùm, sed opem, & participium sceleris necessarium esse fatetur; id quod ex Scævolæ responso *in l. 2. de parric. d. libr. 8. part. in fine*, non malè colligitur, dum ait filium qui alterius filii insidias cognoverat tantùm, nec patri indicaverat, relegatione punitum, & ex altero Ulpiani, *in l. si sciente 7. de parricid.* ubi de extraneis agens, non modò eos scivisse, sed & aliquid opis contulisse proponit, veluti si pecuniam subministraverit filio, ad veneni mali comparationem, aut ut latronibus, aggresoribusque daretur, qui patrem interficerent. Et sanè nisi ita res habet, non facile perspicere valeo, cur filius, qui necem patris non aperuerit, relegatione dumtaxat damnetur, aliis verò quamtumvis extraneis sola sceleris notitia parricidii pœnam importet: cùm filii & relinqui sanguine usque ad quartum gradum conjuncti, revelare conspirationem in patrem, vel consanguineum factam sub

pœ-

na (ut Menochius cum communi resolvit *casu* 355. *num. fin.* & de hoc quando quis teneatur revelare delictum, vide latè Florez Menam. *d. lib.* 1. *pract. quæst.* 18.) judicis arbitrio imponenda, teneantur, quod in extraneis non ita constitutum esse, frequentiori Doctorum sententia recipitur. Gloss. Decius, & Cagnolus *in d. l. culpa caret*, & alii relati à Menoch. *supra num.* 7. Quæ Accursii doctrina lege apud nos regia, *l.* 12. *tit.* 8. *part.* 7. apertè juvatur, qua ita demum extraneis parricidii supplicium infligitur, si opem aut consilium præstiterint. Quo loci Gregorius Lopez, *d. l. part. verbo consejo*, legum nostrarum neque indoctus, neque indiligens commentator, idem judicium amplectitur: adjiciens tamen extraneos criminis conscios, non omninò culpa vacare, atque ideò aliqua, leviori licèt & mitiori pœna puniri debere. Quod tam Pontificio, quàm Cæsareo jure in his omnibus, qui delicto futuro cùm possint, obviam non eunt, admittendum, atque probandum esse: Didacus quoque Covarr. *in Clem. si furios.* 2. *part.* §. 2. *num.* 7. *ad med.* graviter & doctè contra alios defendit. Et ego justissimum reor, nam ut rectè Cicero 1. *offic.* scriptum reliquit. *Qui non defendit, aut obsistit si potest injuriæ, tam est in vitio, quàm si parentes, aut amicos, aut patriam deserat.*

De pœna verò quicquid supradicta jura, & auctores rem satis involvant, mihi ita statuendum videtur, ut participes criminis si extranei sint, homicidii supplicium subeant, non parricidii, neque cullei pœna ad eos ullo modo extendatur, (ut & ante me jam alii auctores probarunt,) Ita tenent Wesemb. & Oinoth. *in d.* §. *alia*, quamvis contra tenere videatur Tiber. Decianus *suprà* & Boër. *decision.* 262. quem vide, & praxis ipsa recepisse videtur. Nam etsi vulgato circumferri soleat juris principio parem esse agentium & consentientium, sive juvantium pœnam, *l. nihil. de sic. l. qui occidit.* §. *penult. ad leg. Aqui* illud tamen non procedit, ubi diversa aliqua inter facientem, & consulentem qualitas inest, quæ in uno potiùs quàm in altero exacerbari animadversionem suadeat, ut post Bartolum *in l. qui servo.* §. *item placuit. de furt.* (quem sequuntur Decius & alii relati à Menoch. *de arbi. casu* 351. *num.* 20) multi alii ex nostris interpretibus tradiderunt. In eo autem de quo loquimur casu, filii scelus atrocius esse, & læsum patris simul, & pietatis numen, diversam maleficii causam facere, diversamque punitionem habere, quis dubitet? Ergo uterque ultimo supplicio, licèt non uterque culleo plectetur. Nam re vera qui crimen suadet, aut alio modo delinquenti opem, & auxilium præbet, non minùs in culpa esse videtur, quàm qui ipse scelus admittit, ut ex Aristotele *Rheto.* & Cicerone *orat. in Pison.* satis colligitur, & eleganter ex Quintiliano *declam.* 270. (& vide congesta à Mantua *in Enchir. cap.* 229.) qui *Satis ostendit ipsa pœna* (inquit) *eum teneri, qui idem commiserit, quod si occidisset. Neque enim gravius quidquam adversus eum qui sua manu interfecerit, constituere potuit legum lator, quàm adversus eum, qui causam præstitisset. Ergo & similitudine pœna etiam crimen par exigere debetis.* Quò respiciens Alciatus *emb.* 173. ex Æsopi apologo elegantissimum hoc conscripsit emblema.

Præconem lituo perflantem classica, victrix.
Captivum in tetro carcere turba tenet.
Queis ille excusat, quòd nec sit strenuus armis,
Ullius aut sævo læserit ense latus.
Huic illi. Quin ipse magis timidissime peccas,
Qui clangore alios æris in arma cies.

CAPUT XVI.

Cogitati delicti pœnas Deum tantùm exigere, intentati verò & si non perfecti, leges etiam humanas. Hoc in atrocioribus sceleribus præcipuè procedere. In eis (quidquid alii sentiant) ob solum affectum posse adversus intentantem ordinaria criminis pœna procedi. In parricidio hoc multis legibus cautum. Venenum propinare gravissimum delictum censeri, & quare. In parricidio & aliis maleficiis conatum & voluntatem spectari non exitum. Exemplis hoc & testimoniis confirmatum. Qui filiis sibi insidiantibus pepercerint?

ETsi cogitationis pœnam, ut (Ulpian, ait *in l. cogitationis*, 18. *ff. de pœnis ad quam* vide Cujac. *lib.* 8. *observ. cap.* 22.) nemo meruit, & Paulo *in l.* 1. §. *ff. de furt. l. si quid fur. ff. eod.* teste, sola furti faciendi cogitatio non faciat furem, atque in edicto quod quisque juris in alium statuerit, vel obtinuerit, ipse eodem jure utatur, si injuria nullum habet effectum, nihil obsit conatus *l.* 1. *in fine. ff. quod quisque jure vide Guillel. Onciacum. libr.* 2. *academ. quæstio. cap.* 76. Ubi tamen voluntas ad aliquem exteriorem actum devenit, præsertim in gravioribus, ac nefariis criminibus, eadem est ausi, & intentati, quæ & commissi, & perfecti sceleris causa. Unde majestatis, raptus, homicidii, sodomiæ, & similium criminum reatum, non qui perfecerunt tantùm, sed & qui attentarunt, incurrunt *l. quisquis. C. ad leg. Jul. maj. l. si quis non dicam rap. C. de episc. & cler. l.* 1. *divus ff. de sicar. l. is qui cum telo. C. eod. l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 8. *recopil.* & vide Caballin. *milleloq.* 616. & omnino Cujacium *lib.* 15. *observat. cap.* 24. qui hoc in omnibus criminibus gravioribus generaliter procedere ait, quæ & naturali, & civili jure damnantur. Et idem docet And. Gaill. *lib.* 1. *de pace pub. c.* 14. *num.* 3. Nec obliti sunt Constantinus *in d. l. uni C. de his qui parent.* & Justin. *in d.* §. *alia.* qui secundùm magis vulgatam, & receptam lectionem, eos culleo insui jubent; *qui parentum, vel liberorum fata præparaverint.* Quo verbo, ut Accursius & alii *in dictis juribus.* Tiber. Dec. *lib.* 9. *crim. cap.* 12. & post eum alii adnotarunt, non qui occidunt solùm, sed & qui occidere tentant

com-

comprehenduntur. Sed & apertiùs lex nostra *d. l.* 12. *titul.* 8. *par.* 7. *in fin.* rem hanc, & ejus rationem his verbis complectitur. *E aun decimos, que si alguno comprare yervas, ó ponzoña para matar á su padre, edesque las uviere compradas se trabajase de gelas dar, maguer no gelas pueda dar, ni complir su voluntad, nin se le aguisase, mandamos que muera por ello, tambien como sige las oviese dado, pues que non finco por él.* Neque nimirum si in parricidii scelere, hoc ita placuerit, nam & quæcumque veneni propinatio etiam extraneo facta, consummati maleficii pœnis subjicitur, ut auctores omnes communiter probant Anton. Gom. Ber. Diez, *Plaza Foller.* Pet. Gregor. Menoch. & plurimi alii relati à Vela *de delict. cap.* 26. *num.* 3. & Greg. Lop. *in d. l. part. verbo aguisase*, qui tamen rectè defendit requiri quod sit propinatum, nec sufficere emptum fuisse. Est enim beneficium adeò grave crimen, ut præ cæteris hoc unum maleficii nomine designetur. Tantoque reputatur sceleratiùs, quantò occultiùs committitur, ut benè Rainaldus Corsus *lib.* 1. *indagat. cap.* 5. & Annæus Robertus *lib.* 1. *rer. jud. cap.* 6. advertunt. Unde Imperator Antoninus *in l.* 1. *C. de malef. & math. Plus est* (inquit) *hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio.* Et Philo Judæus beneficia cæteris omnibus delictis graviora censens *de specia. leg. contr. mæch. & homic. Homicidas* (ait) *eosque qui palam aggrediuntur, videre & vitare licet: at occultè insidiæ, & venena, quæ in convivio, inter mensæ sacra, inter amicos, & sodales præbentur, vix caveri possunt.* Quod si rationes, & testimonia petantur, quibus ausi parricidii supplicium exigendum esse probetur, licèt quis non fuerit auso potius, advocandus erit nobis ad partes locupletissimus testis Seneca *lib.* 4. *cont.* 7. qui *Omnia* (inquit) *honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit: sæpè honorata virtus est, etiam ubi eam fefellit exitus: scelera quoque quamvis citra exitum subsederint, puniuntur.* Hocque est, quod sæpe Jurisconsulti docent, *In maleficiis voluntatem expectari, non exitum l. nihil interest ff. de adult. l.* 2. *de cond. inst. l. fin. ff. de sica. l. fraudis. ff. de reg. jur.* Et quod Quintilianus *decl.* 281. elegantissimè in hoc ipso parricidii scelere, ita exaravit: *Nunquam mens exitu æstimanda est, nam & qui impetum in patrem stricto gladio fecisset, retentus diceret, Non occidi. Si venenum paratum deprehendissem, diceret, Non occidi.* Sed nec minùs eleganter Cicero *in orat. pro Milone. Nisi fortè* (inquit) *quia perfecto res non est, non fuit punienda, perinde quasi exitus rerum non hominum consilia legibus vindicentur. Minùs dolendum fuit re non perfecta: sed puniendum certè nihilominùs.* Et Senec. *lib. insapi. non cad. in jur. cap.* 7. alibi: *Aliquis mihi venenum dedit, sed vim suam remixtum cibo perdidit; venenum illud dando scelere se obligavit, etiam si non nocuit: omnia scelera etiam ante effectum operis quantum culpa satis est, perfecta sunt.* Apulejus 1. *floridorum.* quoque non solùm cœpta, verùm & cogitata tantùm crimina punienda esse, his verbis ostendit: *Maleficii etiam cogitata scelera, non perfecta adhuc vindicari. Cruenta mente pura manu ad pœnam sufficere.* A quo nec Juvenalis *satyr.* 13. abest dum cecinit.

Has patitur pœnas peccandi sola voluntas,
Non scelus intra se tacitus qui cogitat ullum
Facti crimen habet.

Et alia, quæ ex patrum decretis, de punienda voluntate Joannes Aurpachius *lib.* 2. *ring. alleg. cap.* 40. congessit. Quæ tamen quoad Deum intelligi, & accipi debent, ut optimè Alexander ab Alex. *lib.* 2. *gen. cap.* 16. Menoc. *cas.* 360. *num.* 4. considerant, cui obnoxius, invisusque fit, qui læsa conscientia infandum facinus animo agitavit. *Nec enim* (ut Tertullianus *lib. de pœniten.* ait) *si mediocritas humana de factis solùm judicat, quia voluntatis latebris par non est, idcircò crimina ejus etiam sub Deo negligamus*; Qui ut Cyprianus *serm.* 5. *de lapsis*, inquit, *videt corda, & pectora singulorum, & judicaturus non tantum de factis, sed & de verbis, & cogitationibus nostris, omnium mentes, voluntatesque conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur.* Ex quibus apparet, quàm à vero deviet illorum opinio, qui propinationem veneni, aut alium actum delicto proximum non ordinaria criminis pœna, sed mitiori judicis arbitrio puniendum existimant Jul. Clar. §. *homicid. quæst.* 14. & plures per Tiraq. *de pœn. temp. causa* 39. contra quos tenet Covarr. *in Clement.* 2. *p. in init. num.* 11. Menoch videndus *d. cas.* 330. *n.* 47. & Vela. *d. cap.* 26. *num.* 4. Tiber. Dec. *lib.* 9. *crim. c.* 9. *num.* 3. & *c.* 12. Præsertim cùm neque exempla deficiant, quibus tentati parricidii supplicium severissimè sumptum fuisse, probari queat. Nam Artaxerxes Darium filium, & quinquaginta alios, qui Darii suasionibus in ejus cædem conspiraverant, quin & conjuges quoque eorum cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris superesset securi percuti jussit; narrat Justin. & ex nostris Pet. Ærod. *lib.* 8. *rerum judic. tit.* 6. *c.* 6. & Pet. Fab. 3. *semest. c.* 7. *pag.* 115. & Mithridates (qui tamen ut Martialis ait *lib.* 5. *epist.* 118. *Effecerat epoto sæpe veneno, toxica ne possent sæva nocere sibi*) uxorem, quæ ut adulteria quæ eo absente commisserat, majore scelere celare posset, advenienti illi venenum paraverat, cognito ab ancilla facinore, morte simul cum adulteris multavit. Refert ex aliis Fr. Patri *de reg. lib.* 4. *tit.* 11. Quamvis contra etiam apud Herod. *lib.* 3. legamus, Sæverum Imperatorem filio Antonino veniam dedisse, licèt palam gladium strinxisset, ut eum manu sua transverberaret: & notus sit Romanus ille Titus Arius, qui, ut refert Seneca *lib.* 1. *de clemen. cap.* 15. filium in præparatione parricidii deprehendit, & tamen paruit clementiæ Augusti, qui arbiter in ea causa ab Ario vocatus, non culleum, non serpentes, sed relegationem solam decrevit, admonens,

ea

ea pœna patrem contemtum esse debere, in filio adolescentulo, impulso in id scelus, in quo se, quod proximum erat ab innocentia; timidè gessisset, sequutusque Terentianum illud.

Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

Carolum quoque Franciæ Regem hujus nominis septimum, Delphino Ludovico filio, aliisque in ejus necem conspiraverant, sedato tumultu ignovisse, Robertus Gaguinus *in Carol. septimo.* & Petrus Faber. *lib. 3. semest. c. 16. pag. 227. in marg.* antea eod. *lib. cap. 8. pag. 115.* commemorant. Qui tamen Faber iniquè admodum piissimi, ac prudentissimi Philipi secundi Regis nostri nunquam nisi honoris causa nominandi, crudelitatem in Carolum carissimum illi filium accusat, & non satis res nostras doctus, imprudenter gloriosum tanti principis nomen (aut numen potiùs) offendit.

CAPUT XVII.

Parricidium eàdem ac cætera crimina probationes admittere. Judices comperta maleficia citò punire debere. Suetonium solum, manifesti parricidii reos culleo insui non posse, dixisse, nisi proprio ore crimen confiterentur. Ex Cicerone, Quintiliano, Apulejo, & aliis contrarium constare. Parricidii accusatum absolvi, quodammodo ad Reipublicæ honorem pertinere.

CRudelissimo cullei supplicio hodie hi omnes afficientur, qui parricidii scelus vel testibus, vel quovis alio modo convicti fuerint commississe. Et quemadmodum in re adeò gravi non temerè judex ad pœnam descendere debet: ita probato maleficio, *Summum* (ut Divi Hieronymi *epis. ad Heliodor.* verba detorqueam) *pietatis genus erit esse crudelem* & eum ocyssimè & rerum natura subtrahere, qui naturam ipsam tam infami crimine violaverit. Nam, ut eleganter Cicero *in orat. pro Ros. Amer.* inquit, parricidium, *Quò minùs est credibile, nisi ostenditur, eò magis est, si convincitur, vindicandum.* Et quemadmodum sanguinis, & necessitudinis jura, suspiciones, & indicia hujus criminis respuunt, reclamitat enim, ut idem ait Cicero, illis ipsa natura, & rem scelestam, tam atrocem, tam nefariam eredi non patitur, nisi manifestè judicibus constet: ita ubi fuerit liquidis, & (quod leges volunt *l. fin. de prob.* vide Mant. *sing.* 258. Tiber. Dec. 2. *tom. lib. 9. cap. 6. num.* 11.) luce meridiana clarioribus probationibus, & argumentis comperta, magnitudo maleficii severissimam pœnam expostulat, ut qui tam tetro facinore Rempublicam læsit, supplicii exemplo eamdem restituat, *prodeantque*, (ut alibi ait Augustinus *in Reg. & in epist. 109. ad monach.*) *inde medicamenta, unde facta sunt vulnera.* Quæ omnia eò spectant, ne quem facilè auctores decipiant, qui cullei pœnam non nisi in eos, qui proprio ore parricidium confessi fuissent, irrogandam affirmant, Covar. *in Clem. si furios. in initio 2. part. num. 12.* Cujac. *in parat. C. de his qui parentib.* Petr. Greg. *lib. 36. cap. 24. num. 6.* Etenim licèt Suetonius Tranquillus *in Augus. c. 33.* id Augusti tempore in usu fuisse demonstret, dum ejus lenitatem commendans inquit: *Manifesti parricidii reum, ne culleo insueretur, quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna ita interrogasse, Certè patrem tuum non occidisti*, nempè ut se non occidisse responderet. Attamen Ciceronis tempore id itidem valuisse non videtur, cum in Rosciana illa oratione, tot referat convincendi parricidii rationes. Neque, quod Petrus Ærodius *lib. 8. rerum judic. tit. 6. cap. 10.* vult, Cornelia, aut Pompeja lege id demum cautum fuisse, affirmare ausim: cùm in Senecæ & Quintiliani umbratilibus declamationibus sæpe sæpius de parricidiis, eorumque probationibus, & argumentis, ac conjecturis agatur, & non confessum tantùm, sed convictum aut manifestum etiam reum puniri videamus. Id quod Apulejus quo que his verbis expressim ostendit. *lib. 10. asini.* vide etiam Ciceron. *lib. 2. de invent.* ubi *de confirmat. agit. Neque quisquam decurionum tam æquus remanserat juveni, quin evidenter noxæ compertum, insui culleo pronuntiaret.* Et Sallustius *in Catil.* non malè juvat qui ibi more majorum capitalium criminum rei damnari deberent, (quod in parricidio contingere Modestin. *in l. pœna. ff. de parric.* admonuit) nihil manifestos à confessis differre testatur. *De confessis* (inquiens) *sicuti de manifestis rerum capitalium more majorum supplicium sumendum esse.* Quò fit, ut quamvis confessos tantùm culleo insui posse tradat Suetonius: cùm tamen id neque ab aliis auctoribus scriptum fuerit, neque jura ullam in hujus criminis cognitione ab aliis differentiam constituant, apud me Suetonii fides in dubium vocetur, & in parricidii supplicio minimè ut se ipsum proprio ore damnet vel absolvat delinquens, admittendum videatur, quod vix leges aut ne vix quidem in civilibus causis recipiunt *l. unic. C. ne quis in sua causa judic. l. sub hac de oblig. & actio l. nemo. de testib.* Nisi si fortè non satis apertis probationibus fuerit scelus compertum. Hoc enim in casu rectè poterit judex Augusti exemplum sequutus parricidii reum ex propria confessione dimittere, & ad elementiam potiùs quàm ad severitatem inclinare. Nam ut optimè Quintilianus scribit, *falso hoc crimine accusari, pertinet ad vota.* & ut tradit Seneca *lib. 3. cont. 2. Seculo parci videtur, ubi parricida, seu paribus sententiis, seu incredibilitate dimittitur.* Si verò vel sufficienter probatum, vel etiam gravissimis & urgentissimis conjecturis convictum, inveniatur, rectè ad pœnam descendere poterit judex, ut cum Bald. Hippol. & Boër. Tiber. Decianus *lib. 9. crim. cap. 14. num. 4. cum seqq.* rectissimè tradidit.

CA-

CAPUT XVIII.

Nullam causam inveniri posse, quæ parricidium excuset, optimis exemplis probatur. Qui parricidium parricidio vindicant, potiùs dimitti & ampliari, quàm absolvi. Orestis & Alcmæonis parricidia etiam si in patrum ultionem facta, furiis punita. Ciceronis de causis furiarum, quæ parricidas exagitant, verba. Orestem Diis in Areopago sedentibus absolutum. Parricidium etiam involuntarium extra pœnam non esse involuntarii homicidii quæ fuerit pœna apud Græcos. Furiosum si in furore parricidium commiserit impunem esse. Quid si post delictum efficiatur furiosus.

PArricidii crimen grave adeò est, & nefarium, ut nullius causæ prætextu fari posse videatur. Unde narrat Valerius Maxim. *excus. lib. 8. c. 1.* Agellius *lib. 12. noct. Att. c. 7.* Joan. Sarib. *in polierat. lib. 4. cap. 11.* & vide alia exempla apud Tiber. Decian. *2. tom. crim. lib. 9. cap. 6. num. 7. cum seq. & cap. 15. per tot.* mulierem quamdam, quæ virum, & filium eodem tempore venenis clam datis irata interfecerat: quòd ii optimæ indolis juvenem, quem ex priori marito sustulerat, insidiis occidissent, à Gn. Dolabella ad Areopagi cognitionem rejectam, quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam neque punire eam justo dolore impulsam sustinuit. Areopagitæ autem, inspecta causa, & accussatorem & reum post centum annos ad se venire jusserunt. Sic neque absolutum mulieris veneficium relinquentes, quod per leges non licuit, neque nocentem damnantes, quæ venia digna fuit. Cui exemplo simile aliud ex eodem Valerio *sup.* subjici potest, qui ait, apud M. Popilium Lenatem, fœminam quamdam accusatam fuisse, quòd matrem fuste interemisset, sed quia abundè constiterat, eam veneno occissorum liberorum, quos avia necaverat, dolore & acerbitate motam, parricidium parricidio vindicasse, pronuntiatum fuisse. *Hanc neque damnari neque absolvi posse.* Nam ut Papinianus Caracallæ respondit *Parricidium non tam facilè excusari potest, quàm fieri.* Et licèt absolutum à Senatu Fabium Fabritianum tradat Plutarch. *in parallel. cap. 71.* quia matrem & adulterum, in patris ab eis obtruncati ultionem, necaverat, & eodem Plutarch. *in parallel. cap. 28. & 39.* reste Cyjanes & Medullina parentes interfecerint, quòd ab his fuerint per vim stupratæ: & Ninus, ut Justinus *lib. 1. hist.* refert, Semiramidem matrem occiderit, quòd ejus concubitum, & congressum optasset: tamen adhuc, vix posse ullam tam infausti sceleris justam excusationem prætendi Orestis exemplo satis ostenditur, quem ut passim poëtæ, & historici narrant Eurip. *in Orest.* Ovid. *lib. 1. & 4. de trist.* Statius *lib. 1. Thebat.* Sophocles *in Electr.* & omnino Philostr. *in vita Apol. lib. 4. c. 12. circa finem.* quamvis Clytemnestram, & Ægistum adulterum, in ultionem Agamenonis patris, qui ab illis fuerat in ipso Asiæ regressu inter epulas jugulatus, occiderit: semper tamen furiis exagitatum fuisse, literarum monumentis cognovimus, nec nisi tantisper ab eis liberatum, ubi ad Apollinis templum confugit, quod Eumenides ingredi ausus non fuisse, sed dum exiret, expectasse, ex Virgilio 4. *Æneid.* colligitur, dum inquit.

Aut Agamenonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem, & serpentibus atris.
Cum fugit, ultricesque sedent in limine diræ.

Quò usque ad Dianæ aram perductus, perpetratum facinus expiavit. Sed & idem Alcmæoni contingisse, & pariter furiis infestatum ob Eriphyles matris cædem, quæ ipsa aureo monili corrupta, maritum Amphiarum Alcmæonis patrem, Polynici prodidisset, Diodor. Sicul. *lib. 4. bibliot.* & Arist. omnino videndus *3. ethi. c. 1.* latè recenset: eoque respexit Propert. *lib. 3.*

Aut Alcmæonæ furiæ, aut jejunia Phinei.

Et ad utrumque Cicero *pro Rosc. Amer.* totam hanc rem eleganter exornans his verbis: *Videtis ne, quos nobis poëtæ tradiderunt, patris ulciscendi causa supplicium de matre sumpsisse, cum præsertim Deorum immortalium jussis, atque oraculis id fecisse dicantur, ut eos agitent furiæ, neque consistere usquam patiantur? quòd ne pii quidem sine scelere esse potuerant:* & paulò post, causam ob quam hujusmodi furiæ à poëtis fingantur, proponens, *Sua* (inquit) *quemque fraus, & suus terror maximè vexati suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiæque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduæ, domesticæque furiæ, quæ dies, noctesque parentum pœnas à conscleratissimis filiis repetant.* Unde & adagium natum est, *Conscientia mille testes.* & Philostratus *lib. 7. cap. 7.* in vita Apollon. *Euripidis quoque sententiam laudat, putantis conscientiam esse, quæ homines puniat cùm se malè operatos esse recogitant. Eadem quoque furiarum pœnas apposuit Oresti, quando adversus matrem insanit.* Pausanias quoque *in Atticis, sive lib. 1.* commemorat, Alcmæoni ob matris cædem nullum apud Græcos honorem habitum fuisse, quamvis Amphiaraus ejus pater, & alii Heroes in Deorum numerum relati fuerint, & ab Oropiis templo & statua donati. Et Orestem Argivorum edicto, urbe, tectoque interdictum, & variatis hominum sententiis vix tandem Diis in Areopago sedentibus à matris parricidio absolutum: Eurip. *in Electr.* Ciceronis *pro Milone*, (ubi latè Dionys. Lambin. & Pet. Ærod. *lib. 8. tit. 6. cap. 1.*) & aliorum testimoniis dicimus. Nimirum quia nullum tantum scelus inveniri potest, quod sit parricidio vindicandum: & cùm æqualis pietas parentibus debeatur *l. 4. de curat. furios.* non licet alterius causa manus injicere. Unde Catoniani (*lib. 3.*) aut certè Catone digni versiculi.

Dilige non ægra caros pietate parentes,
Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

Quin & parricidium casu, & imprudentia commissum, non prorsus citra culpam esse, Oedipi, & Cephali exemplis non malè comprobari potest: quorum ille, cùm Lajum patrem suum, à quo fuerat sanguinolentus adhuc occidi jussus, imprudens in turba necasset. Jocastamque matrem uxorem duxisset, posteà re cognita, tantorumque scelerum á se repetens pœnas, utrumque sibi oculum eruit, Athenasque in voluntarium exilium concessit. Oedipi fabulam vide apud Senecam tragediographum *in Oedipo*. Cephalus verò, cum jacto telo Procridem uxorem, feram esse existimans, in venatione transfodisset, Thebas exulavit; nec nisi decem exactis seculis, ejus posteri consulto prius Apolline ab Atheniensibus recepti fuerunt, ut Pausanias *in Atticis* recenset. Cyanippum quoque & Æmylium narrat Plutarchus *in parallel. c.* 42. & 43. uxoribus, simili ac Cephalus fato, interfectis, insperatum facinus propria morte luisse. Nam & si ut Xenophon. *lib.* 3. *de Cyripœdia*, ait: *Quæcumque per imprudentiam ab hominibus delinquuntur, hæc omnia invita esse censeantur*, & apud Græcos, ut Claudius Saturn. *l. aut facta, §. eventus, sed pœn.* (vide Alciat. 2. *parer. cap.* 2. Tiraq. *de pœn. temp. causa* 13. Forner. 1. *select. cap.* 10. Petr. Greg. *lib.* 86. *syntagm. cap.* 10.) & alii ex juris scriptoribus latè demonstrant, fortuiti, & involuntarii casus exilio voluntario puniri solerent, quod idem apud Memphitas lege cautum fuisse Philostratus *lib. 6. de vita Apoll. cap.* 3. docet: tamen in parricidio etiam involuntario, & per imprudentiam commisso, severiorem pœnam luendam esse, vel ipsi rei, suæ causæ judices, existimarunt. A quibus non longè abfuisse videtur Telegonus, qui, ut Dictys Cretensis enarrat *lib. 6. de bello Trojano, in fine*, cùm Ulissem patrem, qui somniorum diritate conterritus latitabat, misso in eum nec dum sibi cognitum jaculo, lethaliter vulnerasse, cognito postea parentem esse, utraque manu caput dilanians, fletum edidit quàm miserabilem, maximè discruciatus ob illatam per se patri necem. Cui facto proximè alterum illud videtur accedere, quod apud Tacitum *lib.* 3. *historiæ*, *vel* 19. *annal.* legimus his verbis scriptum: *Julius Mansuetus, ex Hispania, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat; is mox adultus, inter Septimos à Galba conscriptus, oblatum fortè patrem & vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exsanguem amplexus, voce flebili precabatur manes patris, neve se ut parricidam adversarentur. Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Advertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum & questus, & sævissimi belli execratio.* Planè si quis per furorem parricidium fecerit, omnino à pœna excusari, satisque furore ipso puniri, diligentiusque ab agnatis & gentilibus quorum curæ id antiquis legibus erat commissum (Furiosos agnatorum tutelæ relictos probat Cic. 2. *de invent.* Varr. *lib.* 1. *de re rust. c.* 2. Rævar. *ad ll.* 12. *tab. cap.* 13. Balduin. *cap.* 23.) custodiendum esse, relato Divorum rescripto, Modestinus *in l. pœn. vers. sanè si per furorem, ff. de parric.* & Macer. *in l. divus, de offic. Præsidis* admonuerunt. Quæ enim furiosi admittunt delicta, casu, & absque alicujus personæ facto accidere censent legislatores, & non magis ea puniunt, quàm si quadrupes damnum dederit, aut regula ceciderit, ut ex Pomponio *in l. fin. de admi. tut.* & Ulpian. *in l. sed & si quemcumque*, §. 1. *ad l. Aquil.* colligitur, & pluribus hanc in rem diligenter congestis Tiraquellus *de pœn. temp. caus.* 2. & Menoch. *casu* 325. Carrer. *in prax.* §. *homic. vers. nono quæro*, *n.* 32. & in terminis latè Tiber. Decian. *lib.* 9. *crimin. cap.* 15. advertunt. Id quod, adeò verum esse, existimant plures, ut non solùm impunita sint maleficia, quæ per furorem patrantur, sed & ea etiam, quæ quis compos mentis admisit, qui tamen posteà in furorem inciderit. Quod tamen quia difficultate non caret, & quæstio hæc variis doctorum sententiis, reddi solet ambigua, è re erit, Covarrub. *in Clem. init.* 3. *part. num.* 2. Tiraquel. *sup. caus.* 3. Menochii *supr. n.* 12. Forcatuli, *dial.* 33. Baudi, *lib.* 2. *qq. c.* 7. & aliorum, quos novissimus Hieronymus Zevallos *pract. comm. q.* 33. retulit, scripta videre. Mihi autem, saltim in parricidio, supervenientem furorem criminis supplicium non impedire, disertis Macri Jurisconsult. *in d. l. divus*, verbis ostendi videtur, ubi ex rescripto principis in eum, qui intervallis quibusdam sensu senior erat, jubet inquiri, & diligenter explorari. *Num fortè eo momento scelus admiserit, ut si cum posset videri sentire parricidium fecerit, pro immanitate criminis supplicio afficiatur.* Aut certè (quod magis Andræas Fachineus *lib.* 9. *controvers. cap.* 3. admittit) totum hoc prudentis judicis arbitrio relinqui debere; is enim temporis, personarum, facinoris, & aliarum rerum contemplatione habita, quid statui oporteat commodius inspiciet: Nam ut rectè Ovidius 1. *Fastor.*

Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
Quærere: quæsito tempore tutus erit.

Sed hæc sufficiunt, ut constet verissimum esse, quod Justinus *lib. 6. histor.* ait: *In parricidio nullam satis justam causam ad sceleris patrocinia prætexi posse.* Id quod Idumenæi etiam exemplo Alexand. ab Alexand. 3. *genial. c.* 22. satis ostendit, qui à Cretensibus pulsus, & patria tanquam impius ejectus fuit, quòd filium sibi obviam factum, Diis ex voto immolare voluisset.

CA-

CAPUT XIX.

De parricidæ testamento, & successione tractatur. Ultimo supplicio damnatos olim nec testamentarium nec legitimum hæredem habuisse. Hodie secus. Eorum, qui ad damnationem decessissent, nisi sibi mortem inferrent facinoris conscientia, successionem fuisse. De his, qui sibi mortem consciverint plurima. An fiscus, an parricidæ filii, vel alii agnati ad bona interfecti, quæ ad parricidam essent perventura admittatur. Variæ in hac quæstione dictorum sententiæ referuntur.

SUperioribus consequens est, ut antequam nostræ disputationis vela contrahamus, paucula quædam de parricidarum tam legitima, quàm testamentaria successione, & hæreditate dicantur. Et quidem Ulpiano *in l. parricidii* 8. *ff. ad leg. Pomp. de parricid.* docente cognoscimus: *Parricidii postulatum si interim decesserit, siquidem sibi mortem conscii erit, successorem sibi fiscum habere debere, si minus, eum quem voluit: si modò testamentum fecerit; si verò intestatus decesserit, eos hæredes habiturum, qui lege vocantur.* Sed verò Ulpianus de postulato seu accusato, necdum autem damnato reo loquitur. In quo idem *in l. si quis* 9. *de testam.* tradidit: *Si quis post accusationem in custodia fuerit defunctus indemnatus, testamentum ejus valebit.*

Et Paulus *in l. in fraudem* 45. *de jur. fisc. Bona eorum qui in custodia, vel in vinculis, vel compedibus decesserunt, hæredibus eorum non auferri, sive testato, sive intestato decesserunt.* Nam ut Macer. ait *in l.* 1. *in fin. ff. de bon. eorum qui ante sentent.* (Martian. idem ait mandatis caveri, *in l.* 3. §. *si qui eod. tit.* & Tacitus *lib.* 6. inquit, *eorum qui damnati non essent corpora humari, manere testamenta*) & Senatus consulto comprehensum erat: *Nullius mortui bona, antequam de eo pronuntiatum sit, publicanda sunt, eaque bona hæredes possidere debent*; nisi si forte conscientia sceleris, & imminentis supplicii metu, mortem sibi consciverint; tunc enim pro confessis & convictis habentur, eorumque neque testamenta manebant, neque legitima successio dabatur, sed fiscus bona occupabat, ut Ulpianus supetiori loco, & alii Jurisconsulti passim advertunt, *l.* 3. *per totam, ff. de his qui ante sent. l.* 1. *Cod. eod. d. l. in fraudem*, §. *ejus bona*, *l.* 6. *p. ejus qui*, *ff. de injust. rupt.* Tacit. *supra*: Vide Mantic. *in Enchir. c.* 99. & 100.

Fuit quippè semper, de se statuere, admodum turpe, ut graviter Ægesippus, *lib.* 3. *excid. cap.* 21. & Augustinus *lib.* 1. *de civit. Dei, c.* 17. & omninò videndus Annæ. Rob. *lib.* 1. *rer. jud. c.* 12. & Jacob. Durant. *observat. c.* 3. ostendunt; & tunc præcipuè turpissimum, ubi quis metu criminis violentas sibi manus inferret. Unde hujusmodi reum, qui sententia voluntaria morte prævenit, inhumatum abjicit, sine successore manere, à propinquis vel conjuge non lugeri, nomen ejus in parentationibus, sine ferali cœna à cognatis non dici, in qua tamen cæterorum propinquorum defunctorum nomina dicebantur, tam Jurisconsultorum, quàm aliorum Auctorum testimoniis probatur: Plato *lib.* 9. *de leg.* Quint. *declam.* 337. Forn. 3. *select. c.* 11. *dict. l.* 3. *de bonis eorum, qui ante sent. l. liberorum*, §. *non solent, ff. de his qui notantur infamia*: Artemid. *de somn. interpr. lib.* 1. *c.* 5. Alciat. *lib. 6. parer. c.* 27.

At nos de parricidæ etiam bonis, & hæreditate tractemus, qui non accusatus tantum, verùm & damnatus infandissimi hujus sceleris fuit: Et constat hunc simul atque condemnatus est, bonis omnibus exui, quia capitale supplicium bonorum omnium publicatio sequebatur, *l.* 8. §. 1. *de testam. l.* 2. *Cod. de bon. proscrip. l.* 15. *tit.* 1. *part.* 6. & per consequens neque testamentum ab eo fieri posse, & anteà factam rescindi, & ne ab intestato quidem ei hæredem contingere; cùm pœnæ servus statim efficiatur *l.* 6. §. *irritum, de injust. rupt. l. qui ultimo* 29. *ff. de pœnis.*

Quod planè, quoad testamentum attinet, etiam noviori jure observandum videtur; nam licèt ex Justiniani legibus, nemo benè natus servus pœnæ reddi possit, *Authb. sed hodie, Cod. de donat. inter.* & damnati bona, excepto majestatis crimine, descendentibus & ascendentibus usque ad tertium gradum, confiscatione cessante, præstari jubeantur, *Auth. ut nulli jud. liceat*, §. *fin. collat.* 9. non tamen ideò magis parricidii reus, aut quivis alius, qui capite damnatus fuerit, testamenti factionem habebit, ut Accursii, *in dict. l.* 8. *verb. publicabuntur, de testam. & in d. dict. authb. sed hodie*: Bartol. *in d. l. qui ultimo*: Paul. Cujac. & cæteri *in dict. l.* 8. §. 1. *de testam.* Onciacus *lib.* 1. *academ. quæst. c.* 41. & aliorum scriptis probatur.

In quo articulo non omninò displicet Francisci Hotomanni sententia, qui, hoc ut rei capitalis damnati testamenti faciendi facultate interdicantur, posterioribus Jurisconsultorum temporibus receptum videri; arbitratur, *in d. l.* 8. *de testament.* Nam & Cornificius *ad Heren.* & Cicero *lib.* 2. *de inventione*, de eo, qui parricidii judicatus erat, verba facientes, apertè testantur, certam nullam fuisse legem, quâ damnatis culleo, testamenti factio prohiberetur, & inter testamentarios, & legitimos parricidæ hæredes, controversia mota, rem totam ex conjecturis, & ratiocinatione pendere demonstrant.

Apud nos autem Regio quo utimur jure, cùm damnati ad mortem, ubi confiscatio specialiter in pœnam criminis statuta non est, tam ex testamento quàm ab intestato hæredes habere possint, & nedum ante, verùm & post condemnationem ultimi elogii condendi jus habeant, *leg.* 4. *Tauri, quæ est lex* 3. *tit.* 4. *lib.* 5. *recop.* ubi omnes, & latè Covarr. 3. *part. Rubr. de test. n.* 27. Molin. *de primogen.*

lib. 4. *c.* 12. nulla inter parricidii, & aliorum maleficiorum reos differentia constitui debebit. Sed videamus quid de illis bonis faciendum sit, quæ illius fuerant, qui à parricida interfectus est, & an ea fiscus, quo casu, vel omnia vel eorum pars, ad parricidam tanquam ad hæredem legitimum spectabant, ab ipso ut ab indigno auferat, an ad parricidæ hæredes pertineant? vel eis remotis sequentibus agnatis adjudicentur? Quæ quidem quæstio in difficili esse videtur, propter diversas, quæ in ea reperiuntur Doctorum sententias, quas sigillatim Boërius *quæst.* 25. Mantua *in Enchirid. capit.* 233. latè Marcus Antonius Peregrinus *in tract. de jure fisc. lib.* 2. *tit.* 3. *per totum*, recensent. Inter quas ea frequentiori calculo ab interpretibus adprobatur, ut occisi hæreditas ad parricidam, & ejus filios vel hæredes, servato sanguinis gradu, pertineat, eam tamen per fiscum ab eis, ut ab indignis auferri.

Nam etsi fratris vel alterius ex agnatis factum, proximioribus, vel his qui sunt in eodem gradu neutiquam noceat, juxta Bartol. *in l. si sequens gradus, ff. ad Syllan. & in l.* 1. *ff. si quis aliquem testari.* Bald. *in l. data opera, Cod. qui accus. non poss.* Gregor. Lopez *in l.* 6. *tit.* 7. *p.* 6. *verb. del heredero*, doctrinam, sibi tamen, & eis qui ab eo succedunt, vel remotiori gradu sint, non immeritò nocet. Etenim si hæres qui mortem defuncti non vindicavit indignus censetur, *l.* 1. *C. de his quibus ut indig. l. ei qui, ff. eod. tit.* quanto magis eum, qui defuncti mortem non atroci scelere procuravit, indignum existimabimus? qui, ut alibi Pompon. *in l. si ab hostibus*, §. *fin. ff. solut. matr.* scripsit: *Non debet ob facinus suum hæreditatem sperare lucri facere.* Aut cur remotior hæres jus suum sibi ereptum queretur? cùm ipse si nullum admissum crimen foret, nihil esset habiturus, cumque ne ad ipsos quidem parricidæ filios quidquam ex occisi bonis sit perventurum, ut Paulus *in l. cum ratio*, *in fin. de bon. damnat.* his verbis scriptum relinquit: *Præterea ex his, quæ per flagitium damnatus acquisivit, portiones liberorum non augentur, veluti si cognatum suum interimi curaverit, & ejus hæreditatem adierit, vel bonorum possessionem acceperit.* Sed licèt hæc ita sint, in contrariam tamen sententiam, me, juris, & Senatus Parisiensis auctoritas vocat, à quo in prædicta quæstione parricidam non indignum, sed incapacem sæpe pronuntiatum fuisse, & sic nec aliis agnatis ejus facinus præjudicium inferre: Nicol. Boër. *d. q.* 25. Joan. Gallus *q.* 266. & novissimus Marc. Ant. Peregrin. *de jure fisc. lib.* 2. *tit.* 3. *n.* 6. & Anton. Robert. *lib.* 3. *rer. judic. cap.* 7. eruditè pluribus in utramque partem adductis, commemorant.

Constat etenim unius ex agnatis scelus, cæteris, qui ejusdem sunt familiæ nocere & præjudicium afferre, conveniens non esse, *l.* 2. §. *fratris, ff. si quis aliquem, l. sancimus, C. de pœnis*, & eum, qui ad succedendum inhabilis est, reliquis non obstare, sed tunc, qui uno gradu remotior est, pro agnato proximiore haberi, *l. si post mortem*, §. *liberi, de cont. tab. l.* 1. *C. de hæred. instit.* Et præterea evidens est pro hac opinione Pomponii responsum, *in dict. l. si ab hostib.* §. 1. in quo cùm uxor à marito occissa fuisset, etsi maritus superstes ex pacto dotem lucrari debere videretur, tamen maritus ob suum facinus dotis emolumento privatur, & non fisco, sed legitimis uxoris hæredibus actio dotis acquiritur.

Quibus accedit, quod in feudorum libris *c.* 1. §. *similiter* ubi Glos. *verb. fratrem*, *quib. mod. feud. am.* Peregrin. *d. tit.* 3. *num.* 3. in specie maximè ad nostram accommodata cavetur, eum, qui fratrem occiderit, ut totum feudum habeat, feudo quidem privari, illud verò ad proximum agnatum devolvi. Quod idem in nostræ Hispaniæ primogeniis absque dubio procedere: Gregor. Lopez *in d. l.* 6. *verb. del heredero*: Mieres *de majorat. quæst.* 4. *num.* 13. Molina *de primogen. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 32. Vela *de delic. c. de homicid. num.* 19. testantur. Sed & Longobardicis legibus idem omninò cautum invenimus: Rex enim Lothar. *l.* 1. & 2. *de parric. in leg. Longob.* & Lutprandus parricidæ animam potestati Regis relinquunt; ad hæreditatem, & bona non solùm occisi, verùm & occisoris fiscum non aliter admittunt, quàm si alii proximiores parentes, id est legitimi hæredes defuerint. Quas leges licèt quoad hæreditatem interfectoris posteà Imperator Henricus reformaverit, constituens ut in fiscum redigeretur, quod tamen ad bona interfecti pertinet, illibatas manere decrevit, ut constat ex illius verbis, quæ sic habent, *l. fin. eod. tit. Quicumque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, vel nepotem aut aliquem suum propinquum, per se, aut per aliam interfecerit, hæreditas interfecti ad alios suos legitimos hæredes perveniat; hæreditas verò interfectoris in fiscum redigatur; ipse verò ordinante Episcopo publica pœnitentia subdatur. Quòd si ille, cui crimen mittitur, negare voluerit, per se pugnam faciat, nec liceat campionem pro se dare, nisi decrepita ætas, aut juvenilis, aut infirmitas pugnare prohibuerit.* Qua in lege obiter animadverto, purgationem illam vulgarem, quam per duellum fieri jubet, in lege antecedenti ita fieri jussam, ut qui se occidisse negaverit, ad novem vomeres ignitos ad judicium Dei examinandum accederet. Erat quippe ea ætate non apud Longobardos modo, verùm & apud alias gentes frequens hic mos, ut suspicio criminis, vel pugna, vel candentis ferri susceptione, vel aliis similibus modis purgaretur, quousque Pontifices hujusmodi judicium utpotè in quo Deus tentari videretur, interdixerunt, *cap.* 1. & 3. *de purg. vulgar. c. ex tuarum*, *de purg. canon. c. Mennam*, 2. *q.* 5. Qua de re non gravaret aliqua in medium adducere, si vel id instituti nostri ratio pateretur, vel ab aliis multa hoc spectantia diligenter congesta non fuissent: vide Anastas. Cerm. *in pract. de purg. Can.* Prat. *verb. purgatio*: Anton. Rob. *lib.* 1. *rer. judic. c.* 2. *fol.* 72. & latiùs Petr. Greg. *lib.* 48. *syntag. cap.* 15. *per totum.*

CAPUT XX.

Parricidii crimen publicum esse. Ideò ejus accusationem cuivis è populo datam. Parricidio Rempublicam lædi. Parricidii accusationem nullo temporis spatio finiri, licèt reliqua crimina vicennio extinguantur. Paulus in leg. fin. de parricidiis *expositus. Nova ejus interpretatio cum Cujacio relata. Quæ tamen rejicitur posteà; & communis magis probatur.*

Sed ut receptui canamus, & tot vexata fluctibus nostræ tractationis navicula, optatum portum, quem jam velut umbram non procul aspicio, tandem appellat, ultimo hoc capite de parricidii accusatione, brevitate Laconica nonnulla præstringam. Et verò constat crimen hoc inter judicia publica optimo jure relatum, §. *alia deinde*, *juncta Rub. inst. de pub. jud.* quippè cùm ut Macer. ait, *in l.* 1. *de pub. jud.* ex legibus publicorum judiciorum originem trahat. Cui & illud consequens esse videtur, ut cuilibet de populo ejus accusandi potestas sit.

Etenim (quicquid Duarenus *lib.* 1. *disputat. c.* 37. Goveanus 1. *var. c.* 27. Eguin. & Hoto. *in princip. de pub. judic.* Brisson. *de verb. juris*, *verb. publica*, velint) verissima est Justiniani Imperatoris sententia, neque ab aliorum Jurisprudentum responsis aliena, qui publica judicia inde dicta nos docet, quòd cuivis de populo eorum executio plerumque conceditur, *in princ. de pub. judic. l. palam*, §. *Senatus, de rit. nup. l. lege Cornelia* 30. *ff. de falsis, l. quamvis*, *Cod. de adult.* defendit Rævard. 1. *var. c.* 27. Caron. 1. *verosim. c. fin.* 1. *antiq. Rom. cap.* 14. & Cujac. 8. *observat. c.* 33. Robert. *lib.* 4. *sentent. cap.* 10. Neque potuit asperrimi hujus criminis accusatio non omnibus dari, cujus atrocitas & universam Rempublicam, & quemlibet è populo lædere existimatur.

Sic enim Orosius, *Maleoli parricidium, urbem omnem subito mœrore fuscasse*, scriptum reliquit, & in non dissimili specie Cæsares *in l.* 4. *Cod. de hæret.* de violata religione divina, cui parentum pietas tantùm non æquatur, verba facientes, Hæresim inquiunt Manichæorum vel Donatistarum *volumus esse publicum crimen, quia quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.* Quin & illud sibi proprium sceleris hujus immanitas vindicat, ut licèt alia crimina viginti annis elapsis in judicium deduci non possint, neque eorum accusatio, aut inquisitio admittatur, ut Diocletianus, & Maximianus statuunt *in l. querela* 12. *Cod. de falsis*, & communiter interpretes omnes Nicol. Boërio, *quæst.* 26. Ægidio Bossio, *in tract. cap.* 41. & Julio Claro *recept.* §. *fin. quæst.* 51. Ancharan. 2. *quæst. c.* 29. Cujac. *de divers. præscript. cap.* 28. testantibus, recipere solent, parricidii tamen accusatio nullis temporis spatiis possit extingui, nullisque dissimulationis quantumvis longævæ præscriptionibus, & metis excludi.

Id quod Paulus J. C. his expressis verbis admonuit, *in l. ultim. ff. de parricid. Eorum qui parricidii pœna teneri possunt, semper accusatio permittitur*; & Accurs. *in dict. l. fin. & in dict. l. querela*: Bartol. Salycet. Duaren. *ad tit. ff. de parricid. in fin.* Wesemb. *in parat. ejusdem Tiber. Dec.* 2. *tom. crim. lib.* 9. *cap.* 6. *num.* 10. & reliqui fermè omnes juris nostri Scriptores constanter tenuerunt, & dictionis illius *semper* proprietas perspicuè demonstrat, quæ continuitatem, & perpetuitatem accusationis significat, *l. Cajo*, §. *Imper. de alim. leg. l.* 1. ubi Gloss. Bartol. & cæteri, *ff. solut. mat.*

Sed his contrarius Jacobus Cujacius *lib.* 4. *observat. cap.* 14. & *in not. postu. ad dist. l. ultim.* & qui Cujacii vestigia sequitur Dionysius Gothofr. *in d. l. querela*, obfirmato animo asserere non verentur, nulla quamvis gravia crimina, & Reipublicæ perniciosa, ultra vicennium porrigi; hoc tempus finiendis accusationibus generaliter constitutum; post illud, criminales omnes actiones, quin & civiles fiscales excepta causa commissi, & vacantium bonorum sopiri, *l. in omnibus de diver. temp. præs. l.* 1. §. *penult. & ultim.* ubi Cujacius *de jure fisci, l.* 2. & 3. *ff. de req. reis.*

Neque Diocletianum & Maximianum *in d. l. querela*, contrarium docere: nam quod ajunt, *Falsi querelam ut cætera quoque ferè crimina, viginti annorum præscriptionibus excludi*; non idcircò adjici, quasi aliquà sint, quæ vicennio non extinguantur, sed quoniam nonnulla quinquennio tollantur, ut quæ ex lege Julia de adulteriis peculatus aut S. C. Syllaniano descendunt, *l. mariti*, §. *hoc quinquenium, ff. de adulter. l. peculatus* 7. *ff. ad leg. Jul. pecul. l. in cognitione* 13. *ff. ad Sylla.* vide Cujac. *de diver. præscrip. cap.* 24. interdum & anno, ut in injuriarum actione contingit, *l. si non convicii* 5. *Cod. de injur.*

Ergo quod Paulus ait, *Semper eorum qui parricidii teneri possunt accusationem permitti*; eo modo accipiunt, nisi vicennalis præscriptio objiciatur, & quod idem alibi de supposito partu agens, hujus criminis accusationem nulla temporis præscriptione depelli tradit, *in l. qui falsam* 19. §. 1. *ff. de falsis*, pari limitatione restringunt.

Imò & Cujacius, *dict. lib.* 4. *observat. c.* 14. & *in oper. post. ad titul. Cod. de falsis*, plus conjecturis, quàm apertis juris decisionibus tribuens, eò prorumpit audaciæ, ut Pauli responsum, quod extat *in lege finali de parricidiis*, fugitivium esse arbitretur; & cùm à Triboniano in Senatusconsulti Syllaniani expositione collocari debuisset, quod aliter extranei hæredes, aliter hi qui parricidii teneri possunt, conveniun-

niuntur, ut Venulejus Saturninus admonuit, *in dict. l. in cognition.* 13. *ff. ad Syllan.* malè ab eo ad titulum de lege Pompeja translatum.

Sed hoc potiùs est jura corrumpere, quàm exponere, & contra Augustini *lib. de vera relig.* relati *in cap. in istis* 4. *distinct.* sententiam *De ipsis legibus judicare, non secundùm ipsas.* Quare simplicem juris docendi rationem, & viam magis sequutus, cum communi veterum schola, Pauli verba, prout jacent, accipienda esse contendo, & justissimè vicennii præscriptionem, quæ in aliis criminibus solet locum habere, in parricidio cessare, cujus atrocitas ut expiationem nullam, ita nullum temporis subterfugium habere meretur.

LAUS DEO.

INDEX

Memorabilium rerum, quæ hac de Parricidii crimine disputatione continentur.

Prior numerus paginam, alter columnam designat.

A

Abidius.

ABidii Cassii memorabile factum, pag. 42. col. 2. & 46. 1.

Abdicatio.

Abdicatio filiorum ab usu recessit, 47. 2.
Abdicationem Græci quomodo appellent, *ibidem.*

Abortio.

Abortionis poculum qui præbet etiam effectu non sequuto qualiter puniatur, 56. 1.

Abortus.

Abortus detestatio, *ibid. & seqq.*
Abortus crimen nullo modo excusabile, 57. 1.
Abortum quæ facit an parricidio teneatur, 55. 2. & 56. 2.

Acheus.

Acheus qualiter ab Antiocho punitus, 20. 1.

Accusatio.

Accusatio parricidii quibus competat, & tempore finiatur, 69. 1.

Accursius.

Accursius rejicitur, 16. 1. 23. 2. *& seqq. passim.*

Actio.

Actio malæ tractationis uxori adversus maritum datur, 59. 1.

Adagium.

Adagium, Culleo dignus, 20. 1.
Adagium, Sardonius risus, 9. 1.
Adagium, Oculus caninus, 21. 1.
Adagium, Cane pejus & angue odit, 23. 2.
Adagium, Mare proluit omnia mortalium mala, 30. 2.
Adagium, Conscientia mille testes, 65. 2.

Adoptio.

Adoptionis solemnia verba quæ, 46. 1.

Adoptivus.

Adoptivi filii parricidium non committunt, 40. 1.

Adrian. Turneb.

Adrianus Turnebus laudatur, 17. 1. damnatur, 19. 2.

Aduiter.

Adulteris nullam pœnam sanxit Licurgus, & quare, 5. 2.
Adulterii pœna aliquando culleus, 20. 2.
Adulteri à marito deprehensi impune interfici an & quando possint, 39. 1.

Ægyptii.

Ægyptiorum lex in occisores filiorum, 52. 2.
Ægyptii qualiter parricidas punierint, 9. 1.

Affectus.

Affectus quando puniatur, & si effectus non sit sequutus, 62. 2. *& seqq.*

Agesilaus.

Agesilai dictum de amore filiorum, 19. 2.

Alcmæon.

Alcmæonis parricidium & ejus causa, & furiæ, judicium Deorum, 8. 1.

Amnis.

Amnis ex quo qui bibit in id furit ut sibi testiculos amputet, 23. 2.

Amnis.

Amnis quando primùm excipere cœperit parricidas, 28. 1.

Amatorium poculum.

Amatorii poculi pœna, 56. 1.

Amor.

Amor patriæ, 42. 1.
Amor parentum in filios multis ostenditur, 51. 1.

Anathema.

Anathema quid, 30. 2.

Angeli.

Angeli delirium exploditur, 23. 2.

Anglus.

Angli gallorum concertationibus delectantur, 24. 2.

Animalia.

Animalia quædam parentes occidunt, 27. 2.
Animalia quo tempore cœperint culleo cum parricida insui, 21. 1.
Animalium quæ cum parricida insuuntur quæ ratio, 20. 2. *& seqq.*
Animalia pro suis catulis maximè certant, 52. 1. 53. 1.
Animalia castrata debiliora reddi, 24. 1.
Animalia quæ nimis parentes ament & colant, 37. 2. *& seq.*

Annulus.

Annulus ferreus cui Adamas inerat, in desponsatione dabatur, & quare, 57. 2.

Anseres.

Anseres capitolium ab hostibus defenderunt, 23. 2.

Antipater.

Antipater crudeliter matrem necavit, 7. 2.

Antoninus.

Antoninus Pius qualiter parricidam damnaverit, 9. 1.

Antonius.

Antonius Augustinus laudatur, 12. 2.
Antonius Pichardus Vivesa laudatur, 58. 2.

Antipelargia.

Antipelargia quid, 37. 2.

Apulejus.

Apulejus expenditur, 20. 2. & alibi sæpe, 64. 2.

Aqua.

Aqua rerum omnium principium, 29. 2.
Aqua fluviali à levioribus delictis Ethnici se purificabant, 30. 1.
Aquæ benedictæ in templorum ostiis origo, *ibid.*
Aquæ & ignis interdictio in deportationem translata, 50. 1.

Arbor.

Arbores quasdam infelices, quasdam felices, 17. 1.

Ardieus.

Ardieus Pamphiliæ tyrannus patrem occidit, 7. 1.

Aristippus.

Aristippi dictum in meretricem, 39. 1.

Arcesilaus.

Arcesilai dictum, 9. 1.

Aristoteles.

Aristoteles triplex imperium in unaquaque domo constituebat, 45. 2.